

Fikri Mülkiyete Liberteryen Bakış: Deontolojik ve Sonuçsalcı Yaklaşımlar

Dilara Buket Didin*

Öz

Son yıllarda giderek artan sayıda liberteryen, fikri mülkiyet haklarının meşruiyetinden şüphe duymaya başlamıştır. Liberteryenler, “sonuçsalcı” ve “deontolojik” olmak üzere iki felsefi çizgide konumlandırılabilir. Sonuçsalcı çizgidekiler, “laissez faire”in, toplumun tüm üyeleri ya da en azından çoğu tarafından tercih edilen fayda maksimizasyonunu gerçekleştireceği fikrine dayanmakta; deontolojik çizgidekiler ise ahlaki normlardan hareket etmektedir. Makalede bu ayrıma istinaden fikri mülkiyeti kabul eden ve reddeden liberteryenlerin görüşleri ikiye ayrılarak incelenmiştir. Ayrıca liberteryen düşünürlerin görüşleri, ilk olarak öncü ve daha sonra modern liberteryenler olmak üzere kronolojik olarak ele alınmıştır. Son olarak bu makalenin temel odağı telif hakkı ve patenttir. Zira fikri mülkiyetle ilgili tartışmaların çoğunun telif hakkı ve patentin meşruiyetine odaklanmaktadır. Fikri mülkiyeti deontolojik çizgiden kabul eden düşünürler, Locke’çu emek teorisinden hareket etmekte; reddedenler, fikri mülkiyetin diğer insanların özgürlüğünü sınırlandıran devlet imtiyazları olduğunu ileri sürmektedir. Sonuçsalcı yaklaşımdan fikri mülkiyeti kabul edenler ise fikri mülkiyetin inovasyona teşvik ederek faydayı artırdığını iddia etmekte, reddedenler de bunun aksini savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Fikri Mülkiyet, Liberteryenizm, Telif Hakkı, Patent.

A Libertarian View of Intellectual Property: Deontological and Consequentialist Approaches

Abstract

In recent years, a growing number of libertarians have begun to doubt the legitimacy of intellectual property (IP) rights. Libertarians can be positioned along two philosophical lines: “Consequentialist” and “deontological”. Consequentialists believe that laissez-faire will lead to utility maximization preferred by all or at least most members of society; deontologists are guided by moral norms. Based on this distinction, the article analyzes the views of libertarians who accept and reject IP. In addition, the views of libertarians are analyzed chronologically, first the pioneer and then the modern. Finally, the main focus of this article is copyrights and patents. This is because most of the debates on IP focus on the legitimacy of copyrights and patents. Thinkers who accept IP from the deontological line are based on Lockean labor theory; those who reject it argue that IP is a state privilege that limits the freedom of other people. Those who accept IP from a consequentialist approach argue that IP increases utility by encouraging innovation, while those who reject it argue the opposite.

Keywords: Intellectual Property, Libertarianism, Copyright, Patent.

*Dr. Öğr. Üyesi | Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi,
Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Ana Bilim Dalı | dilara.tatar@hbv.edu.tr
ORCID: 0000-0001-9147-4241 | DOI: 10.36484/liberal.1448987
Liberal Düşünce Dergisi, Yıl: 29, Sayı:114, Bahar 2024, ss. 21-44.
Gönderim Tarihi: 8 Mart 2024 | Kabul Tarihi: 17 Nisan 2024

Giriş

Fikri mülkiyet günümüz hukuk sistemlerinde, telif hakkı, marka, patent, ticari sırlar, coğrafi işaret, endüstriyel tasarım ve model ile entegre devre topografyası gibi belirli türdeki bilgi, fikir veya diğer gayri maddi varlıklara atfedilen çeşitli yasal hakları kapsamaktadır. Fikri mülkiyet hakkı sahibi, genellikle fikri mülkiyetin konusuyla ilgili olarak münhasır hakları kullanma hakkına sahip olmaktadır (Chandra, 2012: 16-8).

Bu kısa bilgilendirmeden sonra makaleye okuyuculardan bilimsel makalelere ücretsiz ama yasal olmayan erişim sağlayan ağ servislerinin olmadığı bir dünya hayal etmesini isteyerek başlıyoruz. Kanaatimizce okuyucuların zihinlerinde böyle bir dünyayı canlandırmaları, fikri mülkiyet haklarının olmadığı bir dünyayı canlandırmalarından daha fazla rahatsızlık vericidir. Zira bu satırları okuyanların pek çoğu üniversitelerde görev yapan öğretim elemanları ya da üniversite öğrencileridir. Bu nedenle onlar, bilimsel makalelere ücretsiz erişim sağlayan ağ servislerden toplumun geneline kıyasla daha sıklıkla yararlanmaktadır. Özellikle telif ücretleri nedeniyle yabancı dilde basılan kitap ve makalelerin ülkemizdeki fiyatları düşünülürse... Oysa aynı kesim, fikirlerinin korunması gerektiğini de düşünmektedir. İşte fikri mülkiyetin böyle bir ikircikli doğası söz konusudur. Fakat buna rağmen günümüzde mucitlerin ve eser sahiplerinin (fikir üreticilerinin) emeklerini güvence altına almak için özel bir tür yasal korumaya ihtiyaç duyduğuna dair genel bir mutabakat da dikkat çekmektedir (Boldrin ve Levine, 2010:1). Fikri mülkiyet haklarının meşru bir mülkiyet hakkı türü ve serbest piyasa ekonomisinin gerekli bir parçası olduğu fikri, yaklaşık iki yüzyıl önce modern patent ve telif haklarının ortaya çıkmasından bu yana kabul görmektedir (Kinsella, 2009: 28; 2013: 2).

Buna rağmen ilk çıktığı günden beri fikri mülkiyetle ilgili, yasaların, inovasyon için yeterli teşvik ve mevcut fikirlerden yararlanma özgürlüğü arasında nasıl bir denge kurması gerektiği tartışılmaktadır. Tartışmanın iki tarafı da fikri mülkiyet haklarının meşru olduğu konusunda hemfikirdir. Anlaşmazlık, fikri mülkiyet haklarının nasıl tespit edileceği, hangi süreyle koruma sağlayacağı veya korumanın kapsamı gibi sorunlar üzerinedir (Boldrin ve Levine, 2010:1; 2008: 5, 6).

Son yıllarda ise giderek artan sayıda liberteryen, fikri mülkiyet haklarının meşruiyetinden şüphe duymaya başlamıştır (Kinsella, 2013: 2; Narveson, 2007: 61, 62). Bilindiği üzere liberteryenler, mülkiyet haklarını desteklemekte ve mülkiyet haklarının maddi kaynaklar üzerindeki hakları kapsadığını savunmaktadır. Bu kaynaklar, arazi veya ev gibi taşınmazlar ya da sandalye, sopa,

araba ve saat gibi taşınırlar olabilir. Ayrıca yine liberteryenler, kişinin kendi bedeni üzerinde mülkiyet hakkı olduğunu savunmaktadır (“öz-mülkiyet”). Onlara göre tüm kıt maddi kaynaklar, belirli bireyler tarafından “mülk” edinilebilir (Kinsella, 2008: 7, 8)¹. Fakat konu, maddi olandan gayri maddi olana doğru ilerledikçe bulanıklaşmakta ve liberteryenler, sıklıkla anlaşmazlığa düşmektedir. Örneğin bazı liberteryenler, mülkiyeti Lockeçu emekle gerekçelendirmekte ve fikri mülkiyet haklarını da bu temelde meşrulaştırmakta; bazıları ise mülkiyeti özgürlüğün somutlaşması olarak tanımlanmakta ve bundan hareketle fikri mülkiyet haklarını desteklememektedir (Palmer, 1990: 817, 8).

Liberteryenler, “sonuçsalcı (consequentialist)”² ve “deontolojik” olmak üzere iki farklı felsefi çizgide konumlandırılabilir (Milsted Jr., 2009: 35; Barnett, 2007: 14)³. Sonuçsalcı çizgidekiler, “laissez faire”in, toplumun tüm üyeleri ya da en azından çoğu tarafından tercih edilen fayda maksimizasyonunu gerçekleştireceği fikrine dayanmakta, değerden arınmış (wertfrei) bir sosyal bilim metodolojisinden hareket etmekte, özgürlüğün ahlaki değerine ise çok az atıfta bulunmaktadır (Taner, 2013: 231; Block, 2011: 1). Örneğin onlar için fikri mülkiyeti değerlendirmede temel kriter faydadır. Fikri mülkiyet haklarının neden olduğu yeniliklerden elde edilen refah ile bu tür yeniliklerin yayılması üzerindeki kısıtlamalardan kaynaklanan refah kayıplarını dengelenmeli ve net fayda en üst düzeye çıkarılmalıdır (Palmer, 1988: 262). Deontolojik çizgidekiler ise fikri mülkiyetin “doğal hak” olduğunu veya olmadığını ileri sürmektedir. Onlara göre zihnin yarattıkları tıpkı maddi mülkler gibi koruma hakkına sahiptir. Çünkü ikisi de kişinin emeğinin ürünüdür. Kişi kendi emeğine sahip olduğu için, emeğinin meyvesi üzerinde de doğal bir hakka sahiptir. Bu teori, kişinin bedenine ve emeğine, dolayısıyla da fikir “ürünler”i de dâhil olmak üzere bunların meyvelerine sahip olduğu ahlaki varsayımına dayanmaktadır (Kinsella, 2008: 17).

Makalenin amacı, bu ayrıma istinaden fikri mülkiyeti kabul ve reddeden liberteryenlerin görüşlerini incelemektir. Literatürde fikri mülkiyetin felsefi temelleri incelenmiş (Tatar, 2014) fakat liberteryen düşünürlerin bu konuda-

1 Liberteryenizmin temel kavramları için bkz.: Boaz, 2015: 27-29.

2 Sonuçsalcı yaklaşım, her türlü faydacı (utilitarian) argümanı içermektedir. Buradaki “faydacılık”, ekonomik olarak toplum üyelerinin doğrudan refahına odaklanan bir yaklaşım olabileceği gibi, faydanın çok daha geniş bir şekilde ele alındığı daha soyut bir bakış açısı da olabilir. Fakat tüm sonuçsalcı argümanlarda, bir politika veya sistemin olası sonuçları tanımlanmakta ve değerlendirilmektedir. Bkz.: Lewin, 2007: 442.

3 Liberteryen teorisyenler devletin gerekliliği noktasında da ikiye ayrılmaktadır. Minimal devletçi çizgideki liberteryenler, devletin görev ve yetki alanının mümkün olabilecek ölçüde sınırlandırılarak, adalet ve güvenlik dışında refah dağıtma görevi vermez iken; anarko-kapitalistler, liberalizmin özgürlük ve bireycilik ilkelerinin devlet denilen kuruma bütünüyle karşı çıkılmasını gerektirdiği düşüncesindedirler. Bu çizgideki başlıca isimler ise, David Friedman, Murray Rothbard ve Hans-Hermann Hoppe'dir. Bkz.: Taner, 2013: 231.

ki fikirleri detaylı olarak ele alınmamıştır. Bu nedenle bu makalenin öncelikli hedefi, literatürdeki bu boşluğu gidermektir. Bu yüzden makalenin sonuç kısmında kısa bir değerlendirme yapılmıştır. Literatürdeki bu boşluk giderilmeden, detaylı bir analiz yapılması yerinde bulunmadığı için böyle bir tutum benimsenmiştir. İfade edilen amaç doğrultusunda liberteryen düşünürlerin görüşleri, öncü ve daha sonra modern liberteryenler olmak üzere kronolojik olarak ele alınacaktır. Makalede yürütülecek incelemenin temel odağı ise girişte ikircikli doğasına atıfta bulunduğumuz telif hakkı ve benzer bir doğayı içkin olduğu makalede de görülebilecek olan patenttir. Böyle bir odaklanmaya ihtiyaç duyulmasının sebebi ise fikri mülkiyetle ilgili literatürde yürütülen liberteryen tartışmaların birçoğunda telif hakkı ve patentin meşruiyetine odaklanılmış olmasıdır (Kinsella, 2008: 16).

Fikri Mülkiyetin Kabulü

Deontolojik Yaklaşım: “Bir insanın emeğinin fikir ürünleri üzerindeki hakları, zorunlu olarak emeğinin maddi ürünleri üzerindeki haklarıyla aynı temele dayanır”⁴

Erken dönem Amerikan anarşizmi ve modern liberteryenizm üzerindeki etkisinin yanında Lysander Spooner (1808-1887) fikri mülkiyet haklarına ilişkin görüşleriyle de öne çıkmaktadır (D’Amato, 2014). 1855 yılında yayımlanan “Fikri Mülkiyet Hukuku (The Law of Intellectual Property)” başlıklı kitabına fikri mülkiyete ilişkin doğa yasasını anlamak için, doğa yasasının mülkiyete ilişkin ilkelerini anlamak gerektiğini ifade ederek başlayan Spooner’a göre fikirler üzerindeki mülkiyet hakkı, en az maddi şeyler üzerindeki mülkiyet hakkı kadar güçlüdür. Mülkiyet ve zenginlik ayrımını yapan Spooner, zenginliği, insanın fiziksel, entelektüel, ahlaki veya duygusal refahına katkıda bulunabilecek ya da bu refahı oluşturabilecek akla gelebilecek her türlü nesne, fikir ve his olarak tanımlamıştır. Mülkiyet ise sahibi olmayan ve kimin isterse onun mülkü hâline dönüşmeye hazır olan zenginlikten farklı olarak sahibi olan zenginliktir. Tüm mülkler zenginliktir; ama tüm zenginlikler mülk değildir. Dünyadaki zenginliklerin çok küçük bir kısmının sahibi vardır. Benzer şekilde fikri zenginliğin de sahip olunmaya elverişli olan çok küçük bir kısmı mülk edinilmiştir (Spooner, 1855: 7-13).

Spooner mülkiyet hakkını bir insanın, diğer tüm insanlara karşı, herhangi bir şeyin münhasır kontrolü, hâkimiyeti, kullanımı ve yararlanması için sahip olduğu hak olarak tanımlamıştır. O’na göre maddi zenginlik üzerin-

4 Spooner, 1855: 21.

deki mülkiyet hakkı, doğal zenginlik ya da doğanın ürünlerinin basitçe ele geçirilmesi ve başka zenginliklerden yapay olarak üretilmesiyle elde edilir.⁵ Spooner'a göre dünyanın doğal zenginliği, onu ilk ele geçirene aittir. Ayrıca bir kimsenin, başkalarının şahsına ya da mülküne zarar vermeden, hâlihazırda sahip olmadığı doğal zenginlikleri ele geçirerek elde edebileceği mülkiyet miktarının ele geçirmek için sahip olduğu gücünün ya da yeteneğinin sınırı dışında doğa yasası tarafından belirlenmiş bir sınırı yoktur. Bu noktada herhangi birinin ilk olarak ele geçirdiği, sahibi olmayan doğal zenginlik kesinlikle onun mülkü hâline gelecektir. Görüldüğü üzere Spooner, John Locke'un (1632-1704) mülkiyetin meşruiyeti için gerekli olarak gördüğü ikinci koşulunu reddetmektedir.

Bilindiği üzere Locke'un mülkiyet teorisine göre yeryüzünden kendiliğinden ortaya çıkan tüm yiyecekler ve tüm hayvanlar, yani doğanın kendisi tarafından üretilen tüm nimetler, ortaklaşa olarak tüm insanlığın mülkiyetindedir. Ayrıca her insanın da kendi bedeni üzerinde münhasır mülkiyet hakkı vardır. Yani bedeninde kendisinden başka hiç kimsenin herhangi bir hakkı yoktur. Bu nedenle mülkiyetine sahip olduğu bedenini kullanarak yani emeğini katarak ürettiği şeyler yine kendisinin olacaktır (Locke, 2021: 39-41). Fakat mülkiyetin meşruiyeti iki koşulun (proviso) yerine getirilmesine bağlıdır (Salih, 2005:165). Bunlar, mülkiyeti kazanılan nimetlerin israf edilmeden kullanılması (non-waste) ile başkaları için yeterli miktar ve nitelikte ortaklaşa nimetin kalmış olmasıdır (enough, and as good in common for others) (Locke, 2021, 39-44).

Öte yandan Spooner ilk ele geçirenin mülkiyet hakkını, Locke'a benzer şekilde emekle gerekçelendirmiştir. O'na göre ilk ele geçiren mülkiyetine almak için emek vermiştir ve mülkiyetine aldığı şeyden mahrum bırakılırsa bu emek onun için kaybolacaktır. Ayrıca daha önce herhangi bir insanla eşit hakka sahip olan ilk ele geçiren, şimdi daha üstün bir hakka sahiptir. Çünkü emeğini ele geçirmek için harcamıştır ve diğerleri bunu yapmamıştır. Dahası, doğanın zenginliği tükenmez. İlk gelen, en iyi ihtimalle, bütünü ancak sonsuz küçük bir kısmına sahip olabilir; muhtemelen, bütün dünya sakinleri arasında eşit olarak paylaştırılıysaydı, payına düşecek kadarına bile sahip olmazdı. Yine mülk edinilen zenginlik, örneğin bir asmanın ya da ağacın meyvesi gibi, bozulabilir nitelikte olduğunda, ilk gelen kişi onu kendi ihtiyacını karşılamak için kullanmadıkça, hiç kimsenin ihtiyacını karşılamadan yok olacaktır. Mülk edinilen zenginlik, örneğin toprak gibi kalıcı bir doğaya sahipse, ilk gelen kişi ona sahip olarak -yani üzerinde yararlı emek harcayarak- onu

5 Birinci durum literatürde farklı isimlerle anılmaktadır: İlk bulan, ele geçiren, keşfeden veya işgal eden. Makale kapsamında "ilk ele geçiren (first occupancy)" kullanılacaktır (Tatar, 2014: 69).

insanlığın ihtiyaçlarına, doğal halinde bırakılsaydı olacağından daha fazla katkıda bulunabilecek hâle getirir. Son olarak, doğanın zenginlikleri, ancak insanların doğanın bazı kısımlarını tek tek mülk edinmeleriyle, insanların isteklerinin karşılanması için kullanılabilir olacaktır. Tüm bu nedenlerden ve muhtemelen verilebilecek daha başka nedenlerden dolayı, ilk ele geçirenin mülkiyet hakkı gerekli olduğu kadar adil ve doğaldır (Spooner, 1855: 18, 19).

Spooner'a göre mülkiyet hakkının kazanıldığı diğer olasılık ise emek yoluyla zenginlik yaratılması ya da üretilmesidir. Bu zenginlik, doğanın ürünlerine emek verilerek ve onların değerine katkıda bulunularak yaratılmıştır. Eğer emek veren, emeğini verdiği taş, tahta, demir, yün ve pamuğun sahibi ise, emeğinin bu eşyalara kattığı ek değer de gerçek sahibi olacaktır. Maddi zenginlikte mülkiyet hakkının hangi ilkelere göre elde edildiğini anlattıktan sonra Spooner, aynı ilkelerin fikirler ya da entelektüel zenginlikte mülkiyet hakkının elde edilmesine nasıl uygulanacağı sorusunu ele almıştır. Eğer fikirler doğanın ürünleri ya da doğada var olan ve insanların yalnızca keşfettiği ya da sahip olduğu şeyler olarak kabul edilirse, o zaman bir fikri keşfeden ya da onu ilk ele geçiren kişi, onun yasal ve meşru sahibi olacaktır. Fikirler, doğanın ürünleri ya da doğada var olan ve sadece insan tarafından keşfedilen şeyler olarak değil de insanın emeğiyle -zihninin emeğiyle- yaratılan tamamen yeni bir zenginlik olarak kabul edilirse, bunlar üzerindeki mülkiyet hakkı, emeğiyle onları yaratan kişiye ait olacaktır (Spooner, 1855: 20-21).

Dolayısıyla, ister maddi ister fikri olsun, insanların emekleriyle ürettikleri ya da yarattıkları tüm zenginlik, gerçekte zihinlerinin, iradelerinin ya da ruhlarının emeğiyle ve yalnızca onlar tarafından üretilir ya da yaratılır. Bir insanın emeğinin fikir ürünleri üzerindeki hakları, zorunlu olarak emeğinin maddi ürünleri üzerindeki haklarıyla aynı temele dayanmaktadır. Üretim nedeniyle ikincisi üzerinde hakkı varsa, aynı nedenle birincisi üzerinde de aynı hakka sahiptir; çünkü her iki tür zenginlik de aynı şekilde onun fikri ya da ruhsal güçlerinin ürünüdür (Spooner, 1855: 21).

Spooner, zenginlik olanakları açısından fikri mülkiyet haklarını, maddi varlıklar üzerinde kurulan mülkiyet haklarına nazaran daha kıymetli kabul etmektedir (Dülger, 2023: 524). O'na göre maddi ve fikri mülkiyet üzerinde bir ayırım yapılacaksa fikir üzerindeki hak, maddi nesne üzerindeki haktan daha güçlüdür. Çünkü maddi nesne, doğanın tüm insan ırkı için sağladığı ve bir insanın diğer bir insan kadar mülk edinme hakkına sahip olduğu genel malzeme stokundan inşa edilmiştir. Oysa fikir, insanın kendi yeteneklerinin saf bir yaratımıdır (Spooner, 1855: 22).

Spooner'a göre mülkiyet hakkının temeli, ilk olarak, her insanın kendi geçimini sağlama doğal hakkına; ikinci olarak da, yalnızca geçimini sağlamanın yanı sıra, genel mutluluğunu ve refahını sağlama hakkına dayanmaktadır. Fikri zenginlik olmadan -yani fikirler olmadan- maddi zenginlik ne biriktirilebilir ne insanın geçimine ya da mutluluğuna katkıda bulunabilir ne de katkıda bulunması sağlanabilir. Yani fikri zenginlik, diğer zenginliklerin elde edilmesi ve kullanılması için vazgeçilmezdir. Bu nedenle, her açıdan, fikirler üzerindeki mülkiyet hakkı, maddi şeyler üzerindeki mülkiyet hakkı kadar insanın doğasında ve gerekliliklerinde derin bir temele sahiptir (Spooner, 1855: 23).

Spooner teorisini ortaya koyduktan sonra fikri mülkiyete karşı ileri sürülen itirazları incelemiş ve bunları yanıtlamıştır. Daha sonra fikri mülkiyetin sürekliliği ve intikaline değinmiştir. O'na göre fikri mülkiyet hakkı, en azından yaşam boyunca devam etmelidir. Zira doğa, mülkiyet hakkına kesinlikle yaşam dışında bir sınır koymamıştır. Daha kısa bir süreyle sınırlandırılması, mülkiyet hakkının doğasına aykırı olacaktır. Ayrıca doğal hukukun bir ilkesi olan miras, maddi mülkiyete olduğu kadar fikri mülkiyete de uygulanmalı ve fikri mülkiyet, ölümden sonra akrabalara aktarılmalıdır. Bir insanın maddi mülkiyetinin akrabalarına miras kalmasına ilişkin ne kadar güçlü gerekçe varsa, fikri mülkiyeti için de o kadar güçlü bir gerekçe vardır. Bu da bir kişinin, kendi mülklerinin tüm insanlığa değil, akrabalarına gitmesini isteyeceğine dair varsayımdır. Zira insanlar yaşamları boyunca yabancılardan ziyade yakın aileleri ve akrabaları için çalışır ve mallarını onların refahına adar. Bu, doğal ve makuldür. Ayrıca insanın ahlaki görevleriyle de tutarlıdır. Bu yüzden bu varsayımın aksi açıkça anlaşılmadıkça, hukuk bu varsayıma göre hareket etmelidir (Spooner, 1855: 81-83).

Fikri mülkiyet haklarını deontolojik olarak temellendiren diğer bir düşünür Ayn Rand'dır (1905-1982). Rand, Spooner'ı yakından takip etmektedir (D'Amato, 2017). Spooner'a benzer şekilde Rand, "Patentler ve Telif Hakları" başlıklı makalesinde mülkiyetin başka bir türü olarak gördüğü fikri mülkiyetin doğal bir hak olduğunu ileri sürmüştür. O'na göre patent ve telif, tüm mülkiyet haklarının temelinin yasal bir uygulamasından ibarettir. Bu da insanın zihninin ürünü üzerindeki hakkıdır. Her tür üretken çalışma zihinsel ve fiziksel çabanın bir kombinasyonunu içermektedir: Düşünce ve düşünceyi maddi bir forma dönüştürmek için gerekli olan fiziksel eylem. Bu iki unsurun oranı farklı iş türlerinde değişiklik göstermektedir. Örneğin vasıfsız el emeğini gerçekleştirmek için gereken zihinsel çaba asgari düzeydeyken, patent ve telif hakkına konu olan eylemlerde zihinsel çaba en üst düzeydedir. Bu yüzden fikri mülkiyet yasaları en saf hâliyle zihnin katkısını korumaktadır (Rand ve diğerleri, 1986: 128).

Rand'a göre patent ya da telif, devlet tarafından bir hediye, imtiyaz ya da iyilik olarak verilen bir şey değildir. Devlet patent ve telif vasıtasıyla fikri sadece güvence altına alır, fikrin ortaya çıkışını onaylar ve sahibinin münhasır kullanım ve tasarruf hakkını korur. Bir kişi patent ya da telif hakkı için başvurup hakkını güvence altına almak zorunda değildir; isterse fikrini başkasına devredebilir. Ancak mülkiyet hakkını kullanmak isterse, devlet diğer tüm hakları koruduğu gibi bunu da koruyacaktır. Patent ve telif, mülkiyet hakkının kalbi ve çekirdeğidir. Bunlar bir kez yok edildiğinde, diğer tüm hakların yok edilmesi bunu doğal olarak takip edecektir. (Rand ve diğerleri, 1986: 128)

Rand'dan farklı olarak Avusturya Okulu mensuplarından Amerikalı iktisatçı ve siyaset teorisyeni Murray Rothbard (1926-1995) telif hakkını kabul etmekte, fakat patenti meşru görmemektedir. O'na göre neredeyse tüm yazarlar patent ve telif haklarını birlikte ele almıştır. Çoğu, her ikisini de devlet tarafından verilen özel tekel imtiyazları olarak değerlendirmiş; birkaçı ise her ikisini de serbest piyasadaki mülkiyet hakkının bir parçası olarak görmüştür. Ancak neredeyse herkes patent ve telif haklarını eşdeğer olarak değerlendirmiştir. Fakat bu, Rothbard'a göre tamamen yanlıştır çünkü bunlar serbest piyasa açısından tamamen farklıdır (Rothbard, 2009: 745-746).

Patent ve telif haklarının her ikisi de münhasıran yenilikler üzerinde mülkiyet hakkı tesis etmektedir. Ama bunların hukuki uygulamasında çok önemli bir fark bulunmaktadır. Bir yazar veya besteci telif hakkının ihlal edildiğine inanır ve yasal yollara başvurursa, "davalının ihlal edildiği iddia edilen esere 'erişmiş' olduğunu" kanıtlamalıdır. Eğer davalı sadece şans eseri davacının eseri ile aynı olan bir şey üretmişse, ihlal söz konusu olmaz. Başka bir deyişle Rothbard'a göre telif hakkının temelinde sözleşme ihlalinden doğan hırsızlığın engellenmesi yatmaktadır. Bir kişinin yazdığı kitabı satın alan herhangi bir kişi, bu kitabı satış için yeniden kopyalamamayı veya çoğaltmamayı da kabul etmektedir. Başka bir deyişle, yazar fikri mülkiyetini alıcıya alıcının satış için çoğaltmaması koşuluyla satmaktadır. Alıcı mülkiyeti doğrudan değil, sadece bu koşulla satın aldığından, kendisi veya sonraki bir alıcı tarafından sözleşmenin herhangi bir şekilde ihlali hırsızlıktır ve serbest piyasada buna göre muamele görecektir. Bu nedenle telif hakkı, serbest piyasada mülkiyet hakkının bir yansımasıdır (Rothbard, 2009: 746-747).

Patent ise tamamen farklıdır. Patent hırsızlığın engellenmesiyle hiçbir ilgisi yoktur. Patentte ilk mucide münhasır bir imtiyaz tanınmaktadır. Bir başkasının tamamen bağımsız şekilde aynı veya benzer bir makine veya ürün icat etmesi durumunda, bu icadı kullanması zor yoluyla engellenmektedir. Başka bir ifadeyle patent, tüm mülkiyet kendisine ait olsa ve buluşu ilk mucitten

açık ya da örtülü olarak çalmamış olsa bile, bir kişinin buluşunu kullanmasını engellemektedir. Dolayısıyla basitçe patent, devlet tarafından verilen münhasır tekel imtiyazlarıdır ve piyasadaki mülkiyet haklarının ihlali niteliğindedir. Sonuç olarak telif ve patent arasındaki en önemli fark, telif hakkının serbest piyasadaki mülkiyet hakkının mantıksal bir sonucu olması, patentin ise mülkiyet hakkının tekel tarafından ihlal edilmesidir (Rothbard, 2009: 747-749).

Rothbard, patenti değerlendirirken “tür-örnek (type-token)”⁶ argümanından hareket etmiştir. Bu argümana göre, yeni bir ürün keşfeden ya da yaratan bireylerin bu örnek ürün üzerinde meşru olarak mülkiyet hakları vardır. Fakat diğer bireylerin meşru olarak edindikleri mülklerini kullanarak yarattıkları (kendi ürünlerini yaratmak için orijinal ürünü kopyalayıp kopyalamadıklarına ya da tersine mühendislik yapıp yapmadıklarına bakılmaksızın) yeni ürünlerinin diğer fiziksel örnekleri üzerinde meşru olarak mülkiyet hakları olamaz. Zira belirli bir yaratıcı çalışma veya buluşun fikri mülkiyet haklarına sahip olmak, aslında, diğer bireylerin kendi haklı olarak edindikleri mülkleriyle istediklerini yapma özgürlüğünü sınırlamaktadır. Bu ise liberteryenizmle çelişmektedir (Salih, 2005: 162-163).

Amerikalı düşünür Nozick (1938-2002), patent konusunda Rothbard’dan farklı görüşlere sahiptir. “Anarşi, Devlet ve Ütopya (Anarchy, State, and Utopia)” başlıklı kitabında telif hakkının meşruiyeti konusunda liberteryenlerin birbiriyle çelişen görüşleri sürdüğünü ifade eden ve konuya ilişkin bir tarafın haklılığına dikkat çekmeyen Nozick (2021: 193-194); patenti Locke’un ünlü ikinci koşulu çerçevesinde değerlendirerek liberteryen tartışmalara önemli bir katkı sağlamıştır. Nozick’e göre ikinci koşul “...bir hastalığı etkili bir şekilde iyileştiren yeni bir madde üreten ve bu maddeyi koyduğu bazı şartlar gerçekleşmediği takdirde satmayı reddeden bir tıp araştırmacısı...” tarafından ihlal edilmemiştir. Zira bu tıbbi araştırmacı dışındaki diğer herkes de onun gibi onun sahipliğindeki kimyasal maddelerinin muadillerini rahatlıkla mülk edinebilir. Araştırmacının kimyasal maddeleri sahiplenmesi ya da satın alması, üçüncü kişilerin bunlara erişimini kaybetmesine yol açmayacaktır. Dolayısıyla diğer insanlar için bu maddelerden yeterli miktar ve nitelikte kalmış olacaktır (Nozick, 2006: 238-239).

Başka bir ifadeyle Nozick’e göre, başkalarının ihtiyaç duyduğu yeni bir ilaç geliştiren bir tıp araştırmacısı, ilacı istediği fiyata satma ya da ilacı

6 Tür-Örnekçe (Type-Token) karşıtlığına örnek olarak “...Savaş ve Barış romanının kendisi ile bu romanın binlerce basılı kopyası arasındaki fark...” verilebilir. Basılı romanın her bir nüshasının ağırlık, hacim, doku gibi fiziksel özellikleri vardır. Her bir basılı nüsha, birer örnekçedir. Aynı romanın basılı nüshalarının yanında bir de kendisi vardır. Bir fikir olarak, yaratıcı bir sürecin ürünü olarak bu romanın fiziksel özellikleri yoktur. Romanın fikri kısmı ise türünü ifade etmektedir (Stainton, 2015: 166-167).

başkalarından tamamen esirgeme hakkına sahiptir. Çünkü Locke'un ikinci koşulunu ihlal etmemiştir. Hopper'e göre aynı durum ilaç şirketleri ve ürettikleri ilaçlar için de geçerlidir. Bu durumda, ilaç şirketleri tarafından istihdam edilen bireyler, ilaç üretmek için emeklerini sahip olmadıkları kaynaklarla harmanlamaktadır. Ancak bu bireyler, istihdam edildikleri ilaç şirketleriyle imzaladıkları sözleşmelerle kendi inovasyonları üzerindeki haklarından vazgeçmektedir. Dolayısıyla, tıpkı bireyler gibi, ilaç şirketleri de geliştirdikleri ve ürettikleri ilaçlar üzerinde hak sahibidir (Hopper, 2013: 13).

Nozick'e göre patent, diğer insanları patentin sahibi olmasa mevcut olmayacak bir buluştan mahrum bırakmayacaktır. Fakat aynı buluşu, patentten bihaber şekilde icat etmek isteyenler üzerinde bir etki doğuracaktır. Bu nedenle buluşu kendi yaptığını ispatlama sorumluluğu bulunan mucidin, buluşunu istediği gibi kullanması engellenmemelidir. Ayrıca düşünüre göre patente bir zaman sınırı konulması, bağımsız icatlara katkıda bulunacaktır (Nozick, 2006: 239-240).

Nozick "yetkilenme (the entitlement) teorisi" olarak isimlendirdiği teorisinde, mülkiyetin elde edilmesi, transfer edilmesi ve bu iki ilkenin ihlali halinde ortaya çıkan adaletsizliğin düzeltilmesi olmak üzere üç adalet ilkesi benimsenmiştir. İlk elde etmenin adil olması, sahip olunan mülkiyetin meşru yollarla edinilmiş olmasını ifade etmektedir. Bu, tarihsel bir incelemeyi gerekli kılmaktadır. Başka bir ifadeyle mülkiyetin ilk olarak nasıl edinildiği ve bunun meşru olup olmadığı geçmiş araştırmalarla tespit edilecektir. Transfer ilkesi ise mülkiyetin serbest piyasada özgür takaslar ya da diğerlerinin gönüllü karşılıksız kazandırmaları sonucu elde edilmesi anlamına gelmektedir (Nozick, 2006: 204-207).

Papaioannou'ya göre bu teori fikri mülkiyete uygulandığında birinci ilke, fikre nasıl sahip olunduğunu (yani çalıntı olmadığını, yetenek ve beceriye dayandığını), ikinci ilke fikir sahibinin fikri istediği gibi transfer etmekte özgür olduğunu ve üçüncü ilke, birinci ve ikinci ilkelerin ihlali durumunda ne yapılması gerektiğini gösterir. Böylece teori, insanların fikirlerini satma ve satın alma hakkına sahip olduğuna ve devletin, yenilikçi fikirlerin faydalarını dezavantajlı veya daha az yaratıcı insanlar lehine yeniden dağıtmasının ahlaki açıdan meşru görülemeyeceğine dayanmaktadır. Zira böyle bir dağıtıma sadece fikrin sahipleri karar verebilir (Nozick, 2006: 81). Fakat Nozick'in kitabında fikri mülkiyete dair böyle genel bir çıkarımın yer almadığı dikkatle ifade edilmelidir.

Sonuçsalci Yaklaşım: “Fikri mülkiyet hukuku, hukuk kurallarının, fikri üretimin farklı türlerindeki mülkiyetin yaratılması, korunması ve el değiştirmesinin değişen maliyet ve faydalarına uyarlama girişimidir.”⁷

Fikri mülkiyet için en güçlü ve en çok başvurulan bir diğer gerekçe, teşvik sağlamaya dayanan sonuçsalci yaklaşımdır (Hettinger, 1989: 48). Bu yaklaşımda eser sahipleri ve mucitleri yenilik üretmeye teşvik etmek için telif hakkı ve patent tekelleri verilmesiyle toplumdaki zenginliğin en üst düzeye çıkarıldığı ileri sürülmektedir (Sonderholm, 2010: 1112). David D. Friedman (1945-), faydacılık, hukuk ve ekonomi temelinde fikri mülkiyeti sonuçsalci yaklaşımla analiz etmekte ve meşru görmektedir (Kinsella, 2000: 6). 1994 yılında “Fikri Mülkiyet Olarak Standartlar: Ekonomik Bir Yaklaşım (Standards As Intellectual Property: An Economic Approach) başlıklı bir makale yayımlamıştır. Bu makalenin “Fikri Mülkiyetin Ekonomisi (The Economics of Intellectual Property)” başlığında, her biri kendi bilgi birikimine, arzularına ve kaynaklarına sahip milyonlarca insandan oluşan bir toplumun koordinasyon sorunuyla karşı karşıya kaldığını ileri sürmüştür: Farklı hedeflere ulaşmak için insanların çabalarını nasıl koordine edecekleri. O’na göre bu sorunun çözümü özel mülkiyet ve ticarete dayalı merkezi olmayan bir sistemdir. Böyle bir sistemde, şeyler insanlara aittir ve onlar tarafından diğer insanlara devredilebilir. Bir şeyi, ona önceki sahibinden daha fazla değer veren birine aktaran bir takas, takasın tarafları arasında paylaşılabilir net bir fayda üretmektedir. Böylece sistem, kaynakları onlara en çok değer verenlere aktararak mal ve hizmetlerin etkin bir şekilde tahsis edilmesini sağlamaktadır (Friedman, 1994: 1111).

Fakat Friedman’a göre özel mülkiyet sisteminin işleyebilmesi için, mülkiyet hakkının tanımlanması, zorla kabul ettirilmesi ve tahsis edilen şeyler üzerindeki mülkiyet haklarının el değiştirebilmesi gerekmektedir. Özel mülkiyet sisteminin fikri mülkiyet bağlamında işleyişinde bazı zorluklar vardır. Öncelikle bir fikrin kime ait olduğu sorusuna cevap vermek genellikle zor ve çoğu zaman imkânsız bir iştir. Bu durum, tarafların amaçladıkları eylemin bir başkasının mülkiyet haklarını ihlal edip etmediğini bilmelerini ve bu eylem gerçekleştiğinde, mahkemenin ortaya çıkan anlaşmazlığı çözmesini zorlaştırır. Bir diğer zorluk, fikri mülkiyet haklarının ihdasıyla ilgilidir. Belirli bir buluşun toplumsal değeri büyük olabilir ve bunun sonucunda patenti alan mucit lisans ücretlerinden büyük bir gelir elde etmeyi bekleyebilir. Buluşun gelecek hafta yerine bu hafta yapılmasının toplumsal değeri ise çok azdır. Ancak patent, ilk buluşu yapana verildiğinden, bu haftaki buluş ile gelecek

7 Friedman, 1994: 1129.

haftaki buluş arasındaki fark, patentin tüm değerini oluşturabilir. Bu nedenle patent yasası, erken bir buluş için verimsizliğe teşvik sağlayabilir. Zira belirli bir işlemin patentini alan mucit, bu işlemi icat etme ve uygulama yeteneğini herkesin kullanımından çıkarmış olmaktadır. Yani diğer potansiyel mucitlerin durumu kötüleşmektedir. Mucit buluşu yapmamış ve patentini almamış olsaydı yapabilecekleri bir şeyi yapmakta artık özgür değillerdir. Birçok durumda bu önemsiz bir kayıp olabilirken, bir hafta sonra başka biri aynı buluşu yapmak üzereyse, bu kayıp artık önemsiz olmayacaktır. Yine buluş, buluşun kullanımı faydalı hâle gelir gelmez başka herhangi birinin kolayca yapabileceği ve patenti alındıktan sonra başka hiç kimsenin yapmakta özgür olmadığı aşikâr bir buluşsa da kayıp önemsiz değildir (Friedman, 1994: 1112-1114).

Friedman, diğer bir zorluk olarak belirli bir tür fikri mülkiyet türüne yasal koruma sağlamanın maliyetine dikkat çekmiştir. Burada belirleyici üç faktör bulunmaktadır. İlk faktör, bu tür bir fikrin mülkiyetinin tanımlanmasının ve korunmasının kolaylık düzeyidir. Neye sahip olunduğunun ve birisinin onu ihlal edip etmediğinin belirlenmesinin daha zor olması, daha yüksek koruma maliyetleri getirmektedir. İkinci faktör, belirli bir tür eser ya da buluşu üretin ve hak iddia eden bir kişinin, bu yolla diğer insanların kullanabileceği seçenekleri azaltma derecesidir. Bu tür etkilerin boyutu ne kadar büyük olursa, fikri mülkiyet korumasının, önceden var olan bir mülkiyeti güvence altına almak amacıyla harcamalara, gerçek kaynakların tüketimine neden olması da o kadar muhtemeldir. Son faktör ise fikri mülkiyetin kullanılması için gereken işlemlerin zorluğudur. Bu sorunlar daha ciddi hâle geldikçe, fikirler üzerindeki mülkiyet haklarının tanımlanması ve uygulanmasından elde edilen faydalar azalmaktadır. Friedman'a göre bu maliyetler faydalarla dengelenmelidir (Friedman, 1994: 1114-5).

Sonuç olarak Friedman'a göre fikri mülkiyet hukuku, hukuk kurallarının, fikri üretimin farklı türlerindeki mülkiyetin yaratılması, korunması ve el değiştirmesinin değişen maliyet ve faydalarına uyarlama girişimi olarak yorumlanabilir (Friedman, 1994: 1129). Fikri mülkiyet hukukunda doğru koordinasyon ve korumanın sağlanmasıyla inovasyonda olumlu bir gelişme kaydedilebilecektir (Soepboer, 2009: 45).

Fikri Mülkiyetin Reddi

Deontolojik Yaklaşım: “İcadınızın size kalmasını mı istiyorsunuz? O zaman kendinize saklayın.”⁸

Fikri mülkiyeti reddeden liberteryenler, Spooner ve Rand’inki gibi argümanların temel bir sorunla karşı karşıya olduğuna dikkat çekmektedir. Bu argümanlarda kişinin kendi bedeni üzerindeki mülkiyet hakkına ve bedeni ve zihninin emeğine saygı gösterilirken, başkalarının kendi bedenlerini ahlaki ve yasal olarak sahip olduğu kaynaklarla birlikte kullanmaları kısıtlanmaktadır. Demokrat Loco-Foco Partisi’nin lideri ve New York Evening Post’ün editörü olan liberteryen düşünür, gazeteci, şair ve yazar William Leggett (1801-1839) tam da bu noktaya dikkat çekmektedir (Palmer, 1990: 828). O’na göre fikri mülkiyet hakları başkalarının kendi bedenleri üzerindeki mülkiyet haklarını ihlal eden yasal tekellerdir. Yasal tekellerdir çünkü fikri mülkiyet hakları, doğuştan gelmez, hukuk tarafından yapay bir şekilde oluşturulur (Leggett, 1984: 391).

Leggett’a göre yazarın yazdığı kitap üzerinde münhasır bir doğal mülkiyet hakkı vardır; yani, kendisine saklamayı seçtiği sürece doğal bir hakkı vardır. Bir imalatçının belirli bir eşyayı imal etme süreci, bunu gizli tuttuğu sürece onun mülkiyetindedir. Balıkçı ve kuşçunun kendine özgü zanaatı da, aynı şekilde, bunları açıklayana kadar onların malıdır. Ve yazarın düşünceleri de, onları dünyaya yayınlayana kadar, aynı şekilde onun malıdır. Fakat yayıldığı anda münhasır doğal haklar, artık ortak mülkiyet hâline gelmektedir. Herkes imalatçının ürettiği eşyayı taklit etme, balıkçının ve kuşçunun zanaatlarını uygulama ve yazarın kitabını kopya etme özgürlüğüne sahiptir. Bunlar üzerindeki herhangi bir münhasır ya da kişiye has mülkiyetin yasadan başka bir temeli yoktur (Leggett, 1984: 391-393).

Dolayısıyla Leggett, bir yazarın kitabı üzerinde sahip olduğu münhasır doğal mülkiyet hakkının, yalnızca bir imalatçının emeğinin sonuçları üzerinde sahip olduğu münhasır doğal mülkiyet hakkı anlamında anlaşılması gerektiğini ileri sürmektedir. Bunun sebebi yazarın eserini tasarladığı zihinsel sürecin, münhasır mülkiyetinde olmamasıdır. Böyle bir şey söz konusu olmaz; çünkü düşünme yetilerini özgürce kullanma hakkı doğa tarafından tüm insanlığa verilmiştir. Bir şeyi yapmanın belirli bir tarzının bir kişi tarafından düşünülmüş olması, aynı fikirlerin bir başkasının zihninde belirlemesine ve onun bu fikirler ekseninde hareket etmesine engel olmamalıdır (Leggett, 1984: 399).

⁸ Tucker, 1891: 6.

Leggett fikri mülkiyete başka bir nedenden dolayı daha karşı çıkmaktadır. O'na göre fikri mülkiyet, "en büyük sayıda insanın en büyük iyiliğine" zarar vermektedir. Çünkü fikri mülkiyet hakları, fikirlerin serbestçe yayılmasını engellemekte, kamu yararına zarar vermektedir (Leggett, 1984: 397). Palmer'a göre Leggett'in bu argümanı, güçlü sonuçsalıcı unsurlar içermekle birlikte, özgürlük ve mülkiyet arasındaki yakın ilişkiye dayanmaktadır (Palmer, 1990: 829).

Liberteryenizmin birçok savunucusunu derinden etkileyen anarşist düşünür Benjamin Ricketson Tucker (1854-1939) (İnce, 2019: 182) ise fikri mülkiyet konusuna Leggett'in aksine yalnızca deontolojik yaklaşmıştır. Tucker'a göre fikri mülkiyetin savunucuları, maddi şeylerin üretimi ile fikir üretimi arasında bir analogi kurmaktadır. Bu analoginin gücüne dayanarak, sadece fikir üreticisinin, maddi ürünlerin üreticisinden daha az olmamak üzere, emeğinin karşılığını almaya layık olduğu söylenmekle kalınmamaktadır. Daha da ileri gidilerek maddi ürünler üreten emekçiden farklı olarak fikir ürünü üreten emekçinin rekabetten muaf tutulma hakkına sahip olduğu iddia edilmektedir (Tucker, 1926: 253). Oysa fikri mülkiyet, mucitleri ve eser sahiplerini, emeklerini aşan bir getiriyi halktan zorla almalarını sağlayacak kadar uzun bir süre rekabete karşı koruyan bir tekelden ibarettir. Bu yüzden patent ve telif hakkı, rekabeti doğrudan yasaklamakta ve özgürlüğün inkârını teşkil etmektedir. Ayrıca adaletle ilişkisi de reddini gerektirmektedir. O'na göre fikri mülkiyetin temelleri adalete dayanır ya da dayanmaz. Eğer adalete dayanıyorsa, fikri mülkiyet hakkı olmayan insanlar neden hakları ellerinden alınarak cezalandırılsın? Eğer adalete dayanmıyorsa, adil hareket etmeyen insanlar neden haksız imtiyazlara sahip olsunlar? Patent ve telif hakları adaletsizse, kim olursa olsun hiç kimseye verilmemelidir. Öte yandan adilse, bu imtiyazlardan yararlanma hakkına sahip olan herkesin menfaatine olacak şekilde verilmelidir. Aksi takdirde bazı insanlara doğa yasaları ve gerçekleri üzerinde yıllarca sürececek bir mülkiyet hakkı ve herkese açık olması gereken bu doğal zenginliğin kullanımı için başkalarından haraç alma yetkisi verilmiş olacaktır (Tucker, 1926: 12, 250-252).

Ayrıca Tucker, ilk olarak mülkiyet kavramının neden ortaya çıktığını sorusunu sormuştur. O'na göre mülkiyet kılığının neden olduğu çatışmaları çözenin bir aracı olarak ortaya çıkmıştır. Tüm mallar kıt olduğundan, kullanımları için rekabet vardır. Aynı sandalye iki kişi tarafından aynı anda aynı şekilde kullanılamayacağına göre, sandalyeyi kimin kullanacağını belirlemek gerekmiştir. Mülkiyet bu sorunu çözmüştür. Sandalyenin sahibi onun kullanımını belirlemiştir (Tucker, 1890: 5).

Tucker'a benzer şekilde modern dönem düşünürü Tom G. Palmer (1956-), "kıtlık" a dikkat çekmektedir. O'na göre liberal bir düzende mülkiyet haklarının işlevi, bir maksimi maksimize etmek değil, insanların kıt kaynakların tahsisinde iş birliği yapmalarına olanak sağlamaktır. Buradaki anahtar kavram, kıtlıktır. Kıtlık olmadan, herhangi bir argüman mülkiyet hakkı yaratamaz. Maddi mallar, birbiriyle çelişen kullanımlar söz konusu olduğu için açıkça kıttır. Mülkiyet haklarına yol açan bu kıtlıktır. Maddi mallardaki mülkiyet hakları, onları en yüksek değerdeki kullanımlarına yönlendirmiştir. Mülkiyet haklarının değiş tokuş edilebilmesi, mülkiyet sahiplerinin kâr arayışı içinde bu hakları sürekli olarak yeniden düzenleyeceği anlamına gelmektedir. Eğer kıtlık olmasaydı bu süreç gereksiz olurdu (Palmer, 1990: 860, 1).

Palmer'a göre fikri mülkiyet hakları, doğal kıtlığa değil, "yapay, kendi kendine yaratılan bir kıtlığa" dayanmaktadır. Diğer bir deyişle, mevzuat ya da yasal fiat, fikir ürünlerinin kullanımını, yenilikçiler için daha fazla gelir getireceği umulan yapay bir kıtlık yaratacak şekilde sınırlandırmaktadır. Ancak fikri mülkiyet hakları kıtlıktan kaynaklanmaz, aksine kıtlığın nedenidir. Bu türden bir kıtlık, mülkiyet haklarının meşrulaştırılmasının merkezinde yer aldığından, fikri mülkiyet haklarının meşru bir ahlaki temeli yoktur (Palmer, 1990: 861-864).

Fikir ürünlerine erişimi yasal olarak sınırlandırarak kâr fırsatları yaratma ve dolayısıyla maddi malların tahsisini yöneten piyasa süreçlerini taklit etme girişimi ölümcül bir çelişki içermektedir: Maddi mallar üzerindeki hakları ihlal etmektedir. Bu yüzden mülkiyet haklarını özgürlükle temellendiren argümanlar, fikri mülkiyet haklarına temelden düşman olmak zorundadır. Özgürlük temelli bir öz-mülkiyet hakkının tesis edilmesi, somut nesnelere üzerindeki mülkiyetin temelini oluştururken, fikir ürünleri üzerindeki mülkiyeti dışlamalıdır. Çünkü fikri mülkiyet, başkalarının kendi bedenlerini veya haklı olarak edindikleri mülklerini belirli şekillerde kullanma özgürlüğüne müdahale etmektedir (Palmer, 1990: 864, 865).

Palmer'e göre her ikisi de kasten devlet tarafından yaratılmış tekeller olan ve örf ve âdet hukuku ya da başka bir şekilde kendiliğinden ortaya çıkmış olmayan patentler ve telif hakları, gönüllü piyasa süreçlerine yapılan haksız müdahalelerdir. Piyasaların işleyişinin incelenmesi, maddi mülkiyet haklarına dayalı gönüllü bir rejimin, teknoloji, sözleşme ya da yenilik ve yaratıcılığı ödüllendiren diğer araçlar yoluyla nasıl kurumlar ve mekanizmalar yarattığını göstermektedir. Patent ve telif haklarının bireysel haklara dayalı bir rejimdeki yeri yoktur (Palmer, 1988: 303, 304).

Felsefe profesörü Roderick T. Long (1965-) konuya farklı bir perspektiften yaklaşmıştır. O'na göre etik olarak, her türlü mülkiyet hakkı, bireylerin kendi hayatlarını kontrol etme hakkının uzantısı olarak gerekçelendirilmelidir. Dolayısıyla, köle sahibi olma "hakkı" gibi bu ahlaki temelle çelişen sözde mülkiyet hakları geçersizdir. Fikri mülkiyet hakları da bu testi geçememektedir. Çünkü telif hakkı yasalarını ve benzerlerini uygulamak, insanların sahip oldukları bilgileri barışçıl bir şekilde kullanmalarını engellemektir. Eğer bir bilgi meşru bir şekilde elde edilirse (örneğin bir kitap satın alınarak), o zaman hangi gerekçeyle onu kullanmak, çoğaltmak, ticaretini yapmak engellenebilir? Bu ifade ve basın özgürlüğünün ihlali olacaktır. Bilgiyi üreten kişinin onun üzerinde mülkiyet hakkı olduğu gerekçesiyle bu argümana itiraz edebilir. Ancak bilgi bir bireyin kontrol edebileceği somut bir şey değildir. Diğer insanların zihinlerinde ve diğer insanların mülklerinde var olan bir genel olgudur (universal) ve bunlar üzerinde fikrin kaynağı olan kişinin meşru bir hâkimiyeti yoktur. Diğer insanlara sahip olmadan bilgiye sahip olamazsınız (Long, 2011: 188).

"Diyelim ki ben bir şiir yazdım ve siz onu okuyup ezberlediniz. Bu şiiri ezberleyerek aslında beyninizde depolanmak üzere şiirin bir 'yazılım' kopyasını yaratmış olursunuz. Ancak siz özgür ve özerk bir birey olarak kaldığınız sürece benim bu kopya üzerinde hiçbir hak iddia edemeyeceğim açıktır. Kafanızdaki bu kopya sizindir, başkasının değil" (Long, 2011: 189).

Ayrıca bir kişi, şiiri yazıya dökmeye, beyninde depoladığı bilginin "basılı bir kopyasını" çıkarmaya başladığında, kullandığı malzemeler (kalem ve mürekkep) onun mülkiyetindedir; kullandığı bilgi şablonu (yani şiirin hafızada depolanmış hali) onun mülkiyetindedir. Öyleyse bu malzemelerden üretilen basılı kopyanın yayımlanması, satılması, uyarlanması engellenmemelidir (Long, 2011: 189).

Long, patentin ahlaki olarak ele alınmasının daha net olduğunu ifade etmiştir. Zira Long'a göre patent, aslında doğa kanunlarında bir sahiplik iddiası içermektedir. Patent savunucuları, patent yasalarının keşifleri değil, sadece buluşların mülkiyetini koruduğunu; telif hakkı savunucuları telif hakkı yasalarının fikirlerin kendisini değil, sadece fikirlerin uygulamalarını koruduğunu savunmaktadır. Fakat bu ikisi arasındaki ayrım doğal değildir. Bakırın elektriği iletmesi bir doğa kanunuysa, bakırın, diğer malzemeler eklenerek pil oluşturması da bir doğa kanunudur (Long, 2011: 189).

Patentlere dair başka bir sorunsal, birbirinden bağımsız çalışan ancak aynı araştırma geçmişinden yararlanan iki kişinin aynı buluşu bağımsız olarak ortaya çıkarma ihtimalinin yüksek olmasıdır. Fakat patent, patent için ilk başvuru yapan mucide münhasır haklar tanıyacaktır. Yani ikinci mucit, fikri kendi başına geliştirmiş olmasına rağmen, buluşundan yararlanamayacaktır.

Oysa bir mucidin patent hakkı olduğunu iddia etmesinin temelinde, aslında belirli bir şeyi icat etmiş olması yatar. Bir kişinin buluşunu patent ofisine kaydettirmesi, hak sahibi olması için değil, hakkını kaydettirmek içindir. Dolayısıyla, patent ofisine ikinci gelen kişinin de ilk gelen kişi kadar hakkı olduğu ortadadır. Bu ise, patentin *reductio ad absurdum*'udur (Long, 2011: 190, 1).

Long, kendisinden önceki liberteryen düşünelere benzer şekilde kıtlığa dikkat çekmektedir. Ancak bilgi, kıt bir kaynak değildir. Bir kişi bir maddi kaynağı kullandığında, bu kaynağın başka birinin elindeki miktarını azaltmaktadır. Bu sebepten hangi kaynağın kim tarafından ve ne zaman kullanılacağını belirlemek için yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulur. Ancak bilgi için bu geçerli değildir. Bir kişi bir bilgiyi edindiğinde, başka birinin payını azaltmaz, bu yüzden de bilgi için mülkiyet haklarına ihtiyaç yoktur (Long, 2011: 191).

Long, fikri mülkiyet haklarının yararlı bir işlevi olmadığı izlenimini vermiş olabileceğini, ancak telif hakları ve patentlerin araç olarak sunulduğu bazı amaçların tamamen meşru olduğunu düşündüğünü ifade etmiştir. Ancak, bu amaçlara daha iyi hizmet edebilecek başka araçlar olduğuna inanmaktadır. O'na göre, gönüllü boykot, fikir üreticilerinin haklarını korumak için devletten çok daha güvenli bir araçtır. Çünkü bu, üreticilerin ekonomik gücü ile tüketicilerin ekonomik gücü arasında pragmatik bir denge kurmaya çalışır ve bu denge, piyasa teşviklerinden arındırılmış bir devlet tekelinden daha yüksek olasılıkla, iki grubun meşru ahlaki talepleri (üreticilerin ücretlendirme konusundaki ahlaki talepleri ve tüketicilerin kolay erişilebilir bilgi konusundaki ahlaki talepleri) arasında bir denge kurabilir (Long, 2011: 194-6).

Ünlü liberteryen düşünür Hans-Hermann Hoppe'nın (1949-) öğrencisi ve O'nun etiğini takip eden Norman Stepfan Kinsella (1965-), Long'a benzer şekilde mülkiyet hakkının kaynağı olarak kıtlığa dikkat çekmiştir. O'na göre bir kaynak üzerindeki çatışma olasılığı, o kaynağın kıt hâlde olmasından kaynaklanmakta ve kaynağın kullanımını yönetecek etik kurallara ihtiyaç duyulmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla, mülkiyet haklarının temel sosyal ve etik işlevi, kıt kaynaklar üzerinde kişiler arası çatışmayı önlemektir (Hoppe, 2012: 29). Hoppe'nın "argümantasyon etiği", bu çatışmanın engellenmesinin liberteryen etiğe göre elzem olduğunu, ayrıca bu işlevi yerine getirmek için mülkiyet haklarının mevcut olmasının alternatifsiz tek yol olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca bu mülkiyet haklarının nesnel ve kolaylıkla tespit edilebilir olması da zorunludur. Locke'u takip eden liberteryenlerin de kabul ettiği gibi⁹, Hoppe'ya

9 Kinsella'ya göre Locke'un kıt bir kaynakla "emeği karıştırma" fikri, yalnızca kullanıcının mülke sahip olduğunu gösterdiği için önemlidir (çünkü üzerinde çalışılabilmesi için mülke sahip olunması gerekir). Bunun nedeni emeğin ödüllendirilmesi gerektiği ya da emeğe ve dolayısıyla onun meyvelerine "sahip olduğumuz" değildir. Başka bir deyişle, yaratma ve emek katma, sahip olunmayan kıt kaynakların ne zaman ele geçirildiğini ve dolayısıyla sahip olduğu anı göstermektedir. Bkz.: Kinsella, 2009: 39-40.

göre de bir mülkün doğal sahibi yalnızca ilk ele geçiren olabilir. Yalnızca ilk ele geçirenin mülk sahipliği kuralı, kıt kaynakların mülkiyetinin nesnel, etik ve keyfi olmayan bir şekilde dağıtılmasını sağlayabilir ve bunun başka yolu da yoktur. Zira bunun alternatifleri (ikinci ele geçirenin sahip olması veya kolektif mülkiyet) argümantasyon etiğine uygun bir şekilde savunulamaz. Argümantasyon etiğine göre, bütün bunlara karşı çıkılması “performatif çelişki”dir; çünkü mülkiyet hakkı tanınmazsa ne insanlık ne de şu anda mülkiyet hakkına karşı bir argüman sunmakta olan birey var olabilir; dolayısıyla argümanı “şu anda konuşmuyorum” veya “şu anda yaşamıyorum” demek gibi hükümsüzdür (Kinsella, 2009: 30; Hoppe, 2010: 160-4). Bu nedenle, mülkiyet haklarının nesnel, ayırt edilebilir sınırları olmalı ve ilk ele geçirenin mülk sahipliği kuralına uygun olarak tahsis edilmelidir. Dahası, mülkiyet hakları sadece kıt kaynaklar için geçerli olabilir. Fikri mülkiyet haklarıyla ilgili sorun, fikri mülkiyet haklarıyla korunan ideal nesnelere kıt olmaması ve bu tür mülkiyet haklarının ilk ele geçiren mülk sahibi kuralına uygun olarak tahsis edilememesidir. Fikirler doğal olarak kıt değildir. Bununla birlikte, fikri bir üründe bir hak tanıyarak, daha önce var olmayan bir kıtlık yaratılmaktadır (Kinsella, 2009: 31-33).

Kıt kaynaklar üzerindeki mülkiyet hakları ilk ele geçirenin mülk sahipliği kurallarına uygun olarak tahsis edildiğinde, mülkiyetin sınırları görünür olmakta ve tahsis açıkça adil gerçekleşmektedir. Bu tür mülkiyet haklarının geçerli olduğu durumlarda çatışmalardan kaçınılabilir çünkü üçüncü taraflar mülkiyetin sınırlarını görebilir ve dolayısıyla bu sınırlardan kaçabilir ve tahsis adil ve hakkaniyetli olduğu için bunu yapmaya motive olabilirler. Ancak, mülkiyet haklarının kökeni, gerekçesi ve işlevi göz önüne alındığında, bunların yalnızca kıt kaynaklara uygulanabilir olduğu açıktır. Mülkiyet hakları sonsuz bolluktaki şeyler için geçerli değildir, çünkü bu tür şeyler üzerinde çatışma olamaz (Kinsella, 2009: 31).

Telif hakları kitaplar, makaleler, filmler ve bilgisayar programları gibi “orijinal eserler” ile ilgilidir. Bunlar telif hakkı sahibinin başkalarının kendi mülklerini (örneğin mürekkep ve kâğıt) belirli şekillerde kullanmasını engellemesine izin veren devlet imtiyazlarıdır. Bu nedenle telif hakkı kelime-nin tam anlamıyla sansürle sonuçlanır. Patentler ise “icatlar” üzerinde haklar vermektedir. Bunlar patent sahibinin devletin mahkeme sistemini kullanarak başkalarının kendi mülklerini belirli şekillerde kullanmalarını - mülklerini patentte açıklanan belirli bir model veya tasarıma göre yeniden yapılandır-malarını veya mülklerini (kendi bedenleri de dâhil olmak üzere) patentte açıklanan belirli bir dizi adımda kullanmalarını yasaklamasına izin veren devlet imtiyazlarıdır (Kinsella, 2013: 22, 23). Dolayısıyla fikri mülkiyet haklarının, diğer herkesin kendi mülkleri ile belirli eylemleri gerçekleştirmelerini ya-

saklayabilmesi nedeniyle, hak sahiplerine, onların maddi mülkiyeti üzerinde kısmi kontrol yetkisi vermektedir (Kinsella, 2009: 35).

Ayrıca Kinsella fikri mülkiyetin korunması için “sözleşme”yi öneren fikirleri de reddetmektedir. Zira patent ve telif hakları, bir sözleşmeye rıza gösterip göstermediklerine bakılmaksızın tüm üçüncü taraflara karşı ileri sürülebilmektedir. Bunlar herkesi bağlayan gerçek haklardır. Buna karşın bir sözleşme sadece sözleşmenin taraflarını bağlar. Üçüncü kişileri, yani sözleşmenin asıl tarafı olmayanları bağlamaz. Dolayısıyla, fikri mülkiyetin korunmasında sözleşmenin kullanımı sadece bir yere kadar götürür. Bir kitap yayıncısı, kitabı satın alanları kitabı kopyalamamaları için sözleşmeyle yükümlü kılabilir, ancak bu sözleşme, üçüncü kişilerin kitabı yayımlamasını veya satmasını engelleyemez (Kinsella, 2008: 47).

Tüm bu nedenlerle Kinsella’ya göre hem patent hem de telif hakkı devlet tarafından verilen tekel imtiyazlarıdır. Telif ve patente devlet A’ya B’nin mülkünü kontrol etme hakkı vermektedir: A, B’yi B’nin kaynaklarıyla belirli eylemlerde bulunmamaya zorlayabilir. Bunun liberteryen ilkeler altında haklı gösterilemeyeceği açıktır. B zaten kendi mülkünün sahibidir. Ona göre, A sonradan gelen biridir. A’nın söz konusu kaynağa el koyması için artık çok geçtir. Kaynak artık sahipsiz değildir. A’ya B’nin mülkünde mülkiyet hakkı vermek, temel liberteryen ilkelerle açıkça çelişir. Bu, servetin yeniden dağıtımından başka bir şey değildir. Fikri mülkiyet liberteryen değildir ve haksızdır (Kinsella, 2013: 23).

Sonuç Odaklı Yaklaşım: “Eshilos, Homeros, Shakespeare, Dante veya Milton gibi yazarlara herhangi bir telif hakkı verildiğinden haberdar değilim.”¹⁰

“Fikri Mülkiyetin Liberteryen Bir Eleştirisi (A Libertarian Critique of Intellectual Property)” başlıklı kitabında Butler Shaffer (1935-2019), patent ve telif hakkının, aksi takdirde başkalarının kolayca kopyalayabileceği şeyleri yaratmak için çaba ve kaynakları harcama konusunda isteksiz olabilecek mucitler ve yazarlar için büyük değer taşıdığına savunulduğunu ifade etmiştir. O’na göre bu argüman, bir bütün olarak toplum da dâhil olmak üzere diğerlerinin de bu tür üretken çabaların ödüllendirilmesinden fayda sağlayacağını öne sürecek şekilde genişletilmiştir (Shaffer, 2013: 26).

Fakat Schaffer’a göre patent ve telif gibi tekellerin yaratıcı süreç için çok önemli olduğu iddiası insanlık tarihine bakıldığında doğrulanamaz.

¹⁰ Shaffer, 2013: 27.

Uygarlık, insanlığın geri kalanına keşiflerini, icatlarını, yazılarını veya sanatsal yaratımlarını, ne amaç ne de sonuç olarak tekel statüsünden yararlanma beklentisi olmaksızın bahşeden birçok üretken bireyin çalışmalarından gelişmiştir. Homeros, Shakespeare, Dante ya da Milton gibi yazarların telif hakkı olmamıştır. Keza Leonardo'nun ya da Gutenberg'in icatları, Mısır piramitleri ya da Roma su kemerleri, devlet tarafından patentlenmemiştir. Hatta patent ve telif hakkı, belirli bir araştırma veya keşif alanıyla ilgili bilgi alışverişini caydırarak yaratıcı süreci engellemektedir. Eğer bir bilim adamına bir alet icat ettiği için patent verilmişse, başka bir bilim adamının benzer bir ürün üzerinde çalışmaya devam etmesi ya da patentli ürün üzerinde değişiklikler ya da varyasyonlar yapmak için çalışması muhtemelen engellenecektir (Shaffer, 2013: 26-28).

Öte yandan Shaffer, patent teşvikleri nedeniyle bilim adamları ve mucitlerin, bir rakibin kendi çalışmalarını ilerletebilecek iç görüler elde etmemesi için laboratuvarlarında ve araştırmalarında gizliliği koruduğuna dikkat çekmektedir. Bunda bir keşfi ilk yapan olmanın verdiği ego tatmini rol oynamaktadır. Ayrıca bir başkasına verilen patent veya telif hakkının geliştirme çalışmalarının devamını engelleyebileceği korkusu da gizlilik konusundaki baskıları artırmaktadır (Shaffer, 2013: 30).

Fikri mülkiyetin maliyet-fayda analizinde dikkat çeken başka bir konu, patent alma sürecinin, pahalı ve zaman alıcı bir süreç olduğudur. Büyük firmalar patent alma ve patentlerini koruma maliyetlerini bir bireye veya küçük bir firmaya göre daha kolay karşılayabilir. Bu yüzden yaratıcı ürüne sahip bireyler, ürünlerini daha büyük firmalara satma eğiliminde olabilir. Benzer şekilde birçok potansiyel ürünle ilgili çeşitli devlet kurumlarının yeni ürünlerin pazara sunulmasından önce geçmesini istediği pahalı test ve onay gereklilikleri olabilir. Bu da daha büyük ve köklü firmaların lehine bir uygulamadır. Sonuç olarak Shaffer'a göre liberteryen felsefeyle tutarlı bir şekilde, şiddet kullanma tekeliyle tanımlanan bir sistem olan devlet tarafından hem yaratılan hem de uygulanan herhangi bir "mülkiyet"e saygı duyulamaz (Shaffer, 2013: 43).

Shaffer'a benzer şekilde "Fikri Mülkiyetin İmkânsızlığı Üzerine (On the Impossibility of Intellectual Property)" başlıklı makalesinde Jakub Bożydar Wiśniewski, "fikri tekellerin" ekonomik olarak boğucu etkisine odaklanan geleneksel argümanların öne sürdüğünden çok daha fazla piyasa sürecinin işleyişini felç etme kapasitesine sahip olduklarını ileri sürmüştür. Zira O'na göre fikri mülkiyet yasaları girişimcilerin belirli, kesin olarak tanımlanabilir bir mal kategorisini serbestçe kullanmalarını engellemekte, fırsatçı müdahaleciliğin esasen keyfi eylemleri için bir bahane işlevi görmektedir. Daha

somut olarak, fikri mülkiyet yasalarının tanımsal keyfiliği, girişimcileri oldukça sıkıntılı bir rejim belirsizliği katmanı ile karşı karşıya bırakmaktadır. Bu nedenle, fikri mülkiyet yasaları, sağlam ekonomik kalkınmanın önünde, şimdike kadar hâkim olan argümanların öne sürdüğünden çok daha temel bir engel olarak görülmelidir (Wiśniewski, 2020: 42, 43).

Sonuç Yerine: Kısa Bir Değerlendirme

Spooner, Rand, Rothbard ve Nozick, fikri mülkiyet haklarını deontolojik olarak temellendirmiştir. Deontolojik yaklaşımda telif hakkı ve patentin gerekçesi olarak Spooner, Rand ve Nozick, Locke'un emek teorisinden yola çıkmış, Rothbard ise bu düşünürlerden farklı olarak telif hakkının serbest piyasada mülkiyetin bir yansıması olduğunu, bu yüzden meşru olduğunu fakat patent için aynı değerlendirmenin yapılamayacağını ifade etmiştir. Leggett, Tucker, Palmer, Long ve Kinsella fikri mülkiyeti deontolojik gerekçelerle reddetmiştir. Leggett ve Tucker, fikri mülkiyet imtiyazları aracılığıyla başkalarının özgürlüğüne ve mülkiyetine devlet eliyle sınır koyulduğuna dikkat çekmiş; Palmer, Long ve Kinsella ise mülkiyetin temelinde kıtlık olduğunu hatırlatarak, fikri mülkiyetin aksine yapay bir kıtlığa sebebiyet verdiğini ifade etmiştir. Sonuçsalcı yaklaşımda fikri mülkiyeti savunan Friedman, maliyet ve fayda analizinin yapılmasıyla fikri mülkiyetin meşruiyetinin sağlanabileceğini savunurken; Shaffer, bu analizde fikri mülkiyetin çoktan kaybettiğini duyurmuştur.

Fikri mülkiyetin deontolojik savunusuna, bireysel özgürlük ve mülkiyet hakları ile tutarsız olduğu gerekçesiyle temel bir eleştiri getirilebilir. Bireysel özgürlük açısından fikri mülkiyet hakları, hak sahiplerinin tek taraflı olarak başkalarının kişisel özgürlüğüne ve meşru olarak edindikleri mülkle ne yapabileceklerine sınır koymalarına neden olmaktadır (Sonderholm, 2010: 1111). Ayrıca patent ve telif hakları devletin hukuk aracılığıyla dayattığı imtiyazlardır. Yani telif hakkı ve patent, ahlaki düşüncelerle gerekçelendirilen doğal haklar değildir. Hatta aksine yasal imtiyazlar olarak fikri mülkiyet hakları ciddi ahlaki sorunlara da yol açmaktadır, çünkü devleti masum taraflara karşı güç kullanmaya teşvik etmektedir. Dolayısıyla fikri mülkiyet, doğal bir hak olarak değerlendirilmemelidir (Sandefur, 2007: 143, 144, 158). Mülkiyet hakları ile tutarsızdır çünkü fikri mülkiyeti özellikle iktisadi perspektiften ele alan düşünürler, onun, mülkiyet teorilerinin temelini oluşturan kıtlıkla ilişkilendirilemeyeceğini dolayısıyla mülkiyet teorileriyle gerekçelendirilemeyeceğini ileri sürmüşlerdir.

Fikri mülkiyete sonuçsalcı yaklaşım da sorunludur. Sonuçsalcı yaklaşım, her türlü kötü politikanın meşrulaştırılmasına sebebiyet verme potansiyeline

sahiptir. Bu yaklaşımdaki etik ve metodolojik sorunlar göz ardı edilse bile, fikri mülkiyet korumasının refahı artırdığı ya da azalttığı konusunda bir fikir birliği yoktur. Yani fikri mülkiyetin toplam refahı artırdığı ispatlanamamıştır. Bu sadece böyle varsayılmıştır (Kinsella, 2013: 24, Kinsella, 2008: 21; Himma, 2008: 13). Ayrıca sonuçsalcı yaklaşım tutarlı da değildir. Fikri mülkiyet yasalarının net bir fayda sağlayıp sağlamadığını belirlemek için fikri mülkiyetten elde edilen “faydalardan”, fikri mülkiyetin hukuken tanınmasının getirdiği “maliyetlerin” çıkarılması durumunda aslında kişiler arası meşru olmayan fayda karşılaştırmaları yapılmaktadır. Fakat tüm değerlerin bir piyasa fiyatı olmadığına dair iktisadi gerçeklik göz ardı edilmektedir (Kinsella, 2008: 20, Kinsella, 2023: 412).

Tüm bunlardan dolayı bizce fikri mülkiyetin deontolojik ya da sonuçsalcı yaklaşımla desteklenebilecek bir temeli bulunmamaktadır. Bu nedenle bilimsel makalelere ücretsiz ama yasal olmayan erişim sağlayan ağ servislerinin olmadığı bir dünya hayal etmenizi isteyerek başladığımız bu makaleyi, McElroy’un sözlerini hatırlatarak bitirmek istiyoruz: “Bir yazar olarak kârımı maksimize etmeye hevesliyim. Ancak aklınızdan geçenler üzerinde hak iddia edecek kadar istekli değilim” (2011: 10).

Kaynakça

- Barnett, R. E. (2007). Modern Liberteryenizmin Ahlâkî Temelleri. (çev. Mustafa Erdoğan). *Liberal Düşünce Dergisi*, 12(45), 9-26.
- Block, W. E. (2011). David Friedman and libertarianism: A critique. *Libertarian Papers*, 3, 1-34.
- Boaz, D. (2015). *The libertarian mind: a manifesto for freedom*. Simon&Schuster.
- Boldrin, M., ve Levine, D. K. (2008). *Against Intellectual Monopoly*. Cambridge University Press.
- Boldrin, M., ve Levine, D. K. (2010). Does Intellectual Monopoly Help Innovation. *Indian J. Intell. Prop. L.*, 3, 1-36.
- Chandra, R. (2012). *Knowledge as property: issues in the moral grounding of intellectual property rights*. Oxford University Press.
- D’Amato, D. (2014). Libertarian Views of Intellectual Property: Rothbard, Tucker, Spooner, and Rand. <https://www.libertarianism.org/columns/libertarian-views-intellectual-property-rothbard-tucker-spooner-rand>, (21.01.2023).
- Dülger, M. (2023). Anarko-Bireyci Bir Doğal Hukuk Yorumu: Lysander Spooner ve Hukuk Teorisi. *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 81(2), 507-529.
- Fisher, William W. (2001). Theories of Intellectual Property. Stephen Munzer (Ed.). *New Essays in the Legal and Political Theory of Property* içinde (s. 168-208). Cambridge, UK: Cambridge University Press.

- Friedman, D. (1993). Standards as intellectual property: an economic approach. *U. Dayton L. Rev.*, 19, 1109-1130.
- Hettinger, E. C. (1989). Justifying intellectual property. *Philosophy & Public Affairs*, 18(1), 31-52.
- Himma, K. E. (2008). The justification of intellectual property: Contemporary philosophical disputes. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 59(7), 1143-1161.
- Hoppe, H. H. (2010). *A Theory of Socialism and Capitalism*. Auburn: Ludwig von Mises Institute.
- Hoppe, H. H. (2012). *The Great Fiction Property, Economy, Society, and the Politics of Decline*. Baltimore: Laissez Faire Books.
- Hopper, Z. (2013). *Thomas Pogge And The Two Types Of Libertarian* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Georgia State University College of Arts and Sciences.
- Horra, L. P. (2017, 9 Kasım). *Lysander Spooner: The Libertarian Anarchist*. Erişim adresi: <https://austriancenter.com/lysander-spooner-libertarian-anarchist/>, (20.02.2024).
- İnce, M. (2019). Lysander Spooner'in Siyaset ve Hukuk Teorisi. Coşkun Can Aktan ve Ahmet Taner (Ed.). *Liberteryenizm ve Anarko-Kapitalizm* içinde (s. 180-196). SOBİAD Hukuk ve İktisat Araştırmaları Yayınları.
- Kinsella, N. S. (1998). Is intellectual property legitimate?. *Pennsylvania Bar Association Intellectual Property Law Newsletter*, 3, Winter, 1-3.
- Kinsella, N. S. (2008). *Against Intellectual Property*. Auburn: Ludwig von Mises Institute.
- Kinsella, N. S. (2009). Intellectual Property and Libertarianism. *Liberty*, 23(11), 27-30, 45-46.
- Kinsella, N. S. (2013). Law and Intellectual Property in Stateless Society. *Libertarian Papers*, 5, 1-44.
- Kinsella, N. S. (2023). *Legal Foundations of a Free Society*. Houston: Papinian Press.
- Lee, A. (2013). Intellectual Property, Moral Rights, and Social Utility: A Classically Liberal Exploration of the Normative and Practical Implications of Intellectual Property Rights. *NYUJL & Liberty*, 7, 428-463.
- Leggett, W. (1984). *Democratic Editorials: Essays in Jacksonian Political Economy*. Indianapolis: Liberty Fund.
- Lewin, P. (2007). Creativity or coercion: Alternative perspectives on rights to intellectual property. *Journal of business ethics*, 71, 441-455.
- Locke, J. (2021). *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme Sivil Yönetimin Gerçek Kökeni, Boyutu ve Amacı Üzerine Bir Deneme*. (çev. Fahri Bakırcı). 6. Baskı. Ankara: Serbest Kitaplar.
- Long, R. (2011). The Libertarian Case Against Intellectual Property Rights. Gary Chartier and Charles W. Johnson (Ed.). *Markets Not Capitalism: Individualist Anarchism Against Bosses, Inequality, Corporate Power, and Structural Poverty* içinde (s. 187-198). London: Minor Compositions.
- McElroy, W. (2011). Contra copyright, again. *Libertarian Papers*, 3(12), 1-10.
- Milsted Jr., C. S. (2009). Bridging the Two Libertarianisms. *Liberty*, 23(11), 35-38.
- Narveson, J. (2007). The Free Society. *Liberal Düşünce Dergisi*, 12(45), 57-66.
- Nozick, R. (2006). *Anarşi, Devlet ve Ütopya*. (çev. Alişan Oktay). 2. Baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Palmer, T. G. (1988). Intellectual property: a non-posnerian law and economics approach. *Hamline L. Rev.*, 12, 261-304.
- Palmer, T. G. (1990). Are patents and copyrights morally justified-the philosophy of property rights and ideal objects. *Harv. JL & Pub. Pol'y*, 13(3), 817-865.
- Papaioannou, T. (2006). Towards a critique of the moral foundations of intellectual property rights. *Journal of Global Ethics*, 2(1), 67-90.
- Rand, A., Branden, N., Greenspan, A., ve Hessen, R. (1986). *Capitalism: The Unknown Ideal*. Signet.
- Rothbard, M. N. (2009). *Man, Economy, and State A Treatise on Economic Principles with power and market government and the economy*. Second Edition, Auburn: Ludwig von Mises Institute.
- Salih, L. (2015). A Libertarian Defence of Intellectual Property. *Rerum Causae*, 7(2), 161-182.
- Sandefur, T. (2007). A critique of Ayn Rand's theory of intellectual property rights. *The Journal of Ayn Rand Studies*, 9(1), 139-161.
- Shaffer, B. (2013). *A Libertarian Critique of Intellectual Property*. Auburn: Ludwig von Mises Institute.
- Soepboer, M. (2009). *Libertarian views on intellectual property law: An analysis of laissez-faire theories applied on the modern day IP system* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). University of Cape Town School for Advanced Legal Studies.
- Sonderholm, J. (2010). Ethical issues surrounding intellectual property rights. *Philosophy Compass*, 5(12), 1107-1115.
- Spooner, L. (1855). *The Law of Intellectual Property; or An Essay on the Right of Authors and Inventors to a Perpetual Property in their Ideas*. Vol. I, Boston: Bela Marsh.
- Stainton, R. (2015). Dil Felsefesi. (çev.: Yeşil, M.). *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20(1), 165-175.
- Sterckx, S. (2006). The moral justifiability of patents. *Ethical Perspectives*, 13(2), 249-265.
- Taner, A. (2013). Çağdaş Liberalizmde Yeni Yol Ayrımı: Anarko Kapitalist Liberalizme Karşı Minimal Devletçi Liberalizm. *Liberal Düşünce Dergisi*, (70), 227-243.
- Tatar, D. B. (2014). Mülkiyet ve Fikri Mülkiyetin Felsefi Temelleri. Ankara: Astana Yayınları.
- Tucker, B. (1890). More on Copyright. *Liberty*. Vol.: VII, No.: 18, Whole No.: 174, 4-5.
- Tucker, B. (1891). The Knot-Hole in the Fence. *Liberty*. Vol.: VII, No.: 26, Whole No.: 182, 5-6.
- Tucker, B. R. (1926). *Individual liberty: selections from the writings of Benjamin R. Tucker*. C. L. S. (Ed.). New York: Vanguard Press.
- Wiśniewski, J. (2020). On the impossibility of intellectual property. *Quarterly Journal of Austrian Economics*, 23(1), 33-45.